

Wir haben es nicht gewusst...

Jos Everaers

Marianne Peters

Joachim Berger

10 januari 1983

Voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog zat m'n vader bij de hulp-Marechaussee in Hilvarenbeek. Vanuit zijn diensttijd was hij daar gaan werken omdat er weinig andere mogelijkheden waren, maar ook vanwege de gunstige voorwaarden. Bij de Marechaussee verdiende hij 98 gulden per maand met kost en inwoning, wat in die tijd niet slecht was. In Hilvarenbeek moest de Marechaussee de grens met België in de gaten houden: grensbewaking, stroperij, smokkelen. Hij was 21 jaar toen op 10 mei 1940 de Duitsers Nederland binnenvielen: "... 's morgens om 4 uur kwam het bericht dat Hitler ons land aanviel. We werden meteen opgeroepen en we kregen de opdracht om via België naar Zeeuws-Vlaanderen te gaan. In Waalwijk zag ik de eerste dooie Duitser, dat was een van de voorlopers die Nederland geïnfiltreerd hadden. Die hadden vaak uniformen van de Marechaussee aan. Op die manier hebben ze ook Limburg overvallen: de nederlandse grenswacht werd overgenomen door Duitsers in nederlandse uniformen."

√u Via Putten gingen ze de belgische grens over, waar ze eerst niet doorgelaten werden omdat ze bewapend waren. Het was een greep van zo'n 300 marechaussees. Na veel geharrewar en overleg in Den Haag mochten ze tenslotte doorgaan. "We waren allemaal op de fiets, we sliepen waar we konden. Via Antwerpen kwamen we in Zeeuws-Vlaanderen aan, in het dorp Sluis. Daar werden we gelegerd in een groot, voormalig duits, klooster. Kort tevoren had dat vel gezeten met joodse vluchtelingen, die nu al op weg waren naar Frankrijk. Ook hebben we nog in Hulst gezeten. Dat was een oud plaatsje met een burchtwal er omheen en daarop hoge bomen. We lagen op die burchtwallen toen we een engels vliegtuig aan zagen komen, achterna gezeten door twee duitse vliegtuigen. Vlak voor de burchtwal moest de Engelsman zijn vliegtuig optrekken om over die bomen heen te komen, maar de Duitsers trekken hun vliegtuig op z'n kant en schoten ze

tussen de bomen door en kregen de Engelsman te pakken. In Sas van Gent, ook in Zeeuws-Vlaanderen, zag ik de eerste marokkaanse troepen. Met karren en ezels lagen die in het park, ze hadden van die beenwindsels waarin veel messen zaten. Na een paar dagen moesten we ons terugtrekken in België en we kwamen in Oostende terecht. Daar hebben we negen dagen in het oorlogsgeweld gezeten: bombardementen met brandbommen, zeegevechten. De vliegtuigen kwamen als kartonnen dozen uit de lucht vallen. Maar er was al veel verraad: de munitie van het belgische luchtafweergeschut bestond vaak uit zand! De munitie was vantevoren dus al omgewisseld door verraders. Dat was ook bij het nederlandse leger in de Peel gebeurd. Ze hadden daar goeie mitrailleurs, maar ook hier was de munitie verwisseld met patronen waar ze niets mee konden doen. Zeven van de tien kisten waren nutteloos, dat was werk van de NSB. Maar de Duitsers schoten wel raak."

Op 29 mei 1940 capituleerde België. Een groot gedeelte van de marechaussees probeerden via een boot naar Engeland te vluchten. De rest, zo'n 50 man en voornamelijk de hulp-marechaussees, legden hun wapens neer en gingen terug naar Nederland. "De beroeps wilden van ons af, wij zijn toen maar teruggegaan. Via greppels en sloten, met onze fiets in de nek zijn we in Turnhout aangekomen. Onderweg merkten we dat veel Belgen ontzettend kwaad waren op koning Leopold omdat hij zo snel was gecapituleerd. We kwamen bijvoorbeeld bij het Kanaal, leeggelopen en met de schepen op hun kant, waarin een hoop wapens waren neergegooid. In de omgeving was op sommige bomen geen schors meer over: daar hadden de Belgen, uit kwaadheid om de overgave, hun geweren op kapot geslagen..."

Hier waren zeker 1000 nederlandse militairen, maar ^Ler nog maar één officier: de rest was ondergedoken, weg. Er was bij de officieren veel verraad en smeerlapperij. In het Zuiden van Nederland was zeker 30% van de officieren fout. Die heulden met de Duitsers, waren NSB-ers of werden SS-ers: van degenen die verdwenen waren, zag je er later enkele terug in een SS-uniform. L3

In Nederland aangekomen, meldden de marechaussees zich bij hun brigade-commandant. M'n vader moest, samen met een collega, naar de inspecteur-generaal in Den Haag, De Koning, om verslag te doen van de gebeurtenissen in België. Die was nog steeds in functie, maar m'n vader vertelt dat hij wel 'een goeie' was. De Koning begon vlak na de bezetting, in mei, juni, een grote werving onder de nederlandse mannen om zich aan te sluiten bij de Marechaussee: "Achteraf gezien was dat wel goed, want op die manier konden een hoop mannen in Nederland blijven. Anders liep je het gevaar naar een krijgsgevangenkamp in Duitsland gestuurd te worden. Mijn broer heeft zo zes weken in een kamp gezeten."

Hierna kon hij terug naar Hilvarenbeek als politieagent. De Duitsers verdeelden Nederland in vijf gewesten, met elk een gewest-commandant: "In Brabant was dat een oud-officier van de Marechaussee, Van Hilten, maar nu liep hij in een SS-uniform rond en dat liet hij duidelijk blijken ook."

Van Hilten houdt een toespraak bij een begrafenis. Op z'n uniform zijn duidelijk de SS-tekens te zien.

De gewesten waren verder ingedeeld in districten. De vroegere districtscómandant van Tilburg, waar Hilvarenbeek ónder viel, was gevlucht naar Engeland. Nu zat er een NSB-er, Fokkema uit Smilde bij Assen.

"We stonden dus wel ónder de visie van de móffen, maar we hadden er verder weinig mee te maken. De officieren móesten allemaal een loyaliteitsverklaring óndertekenen. Ik heb nooit iets hoeven te óndertekenen, maar als je het niet deed, ging je gelijk naar een concentratiekamp."

Tot 1942 bleef hij in Hilvarenbeek. Hun werk bestónd uit patrouilleren bij de grens, controle verkeer en dat soort dingen: "Vreeger, voor de bezetting, gingen we met z'n tweeën óp patrouille, maar nu was dat met vier man. Dat deed de leiding in de hoop dat er zo altijd wel 'een foute' tussen zat. Onder ons zaten wel NSB-ers: Basteyn, dat was er zóeen. Daar kwamen we pas later achter. Hij móest iedere week naar Tilburg en we óntdekten dat dat voor een NSB-bijeenkómst was, dat gaf hij ook aarzelend toe. Een van ons wilde hem toen van de trap afgooien, met z'n hoofd naar beneden. We hebben hem tegen moeten houden, dat was iemand die heel fel tegen de Duitsers was.

Hij maakte ook altijd luid een grap als we Duitsers tegenkwamen die we móesten groeten. Voordat we dat deden, vroeg hij: "Weet je hoe hoog in Duitsland de stónt ligt?" en dan staken we lachend onze armen omhoog..."

In 1942 ging hij naar de verkeersgroep in Breda, bij de gemotoriseerde brigade. Daar móesten ze ónder andere allerlei transporten verzórgen: "Soms móesten we gevangen overbrengen van de ene naar de andere gevangenis. Later werden we ook ingeschakeld om politieke gevangenen naar het kamp in Vught te brengen. Dat kamp was ómgeven met zes rijen, vijf meter hoog, prikkeldraadversperringen. Als je daar eenmaal inzat, kon je er met geen mógelijkheid meer uit. Een collega van me, Kees Zorge, was fel anti-duits, die móest ik af en toe in de gaten houden want hij nam soms teveel risico. Soms smókkleden we brieven binnen van familieleden, die we van de ondergrondse kregen. Maar het is een keer gebeurd dat we in het kamp helemaál ómsingeld werden door 20 SS-ers. We

werden helemaal gefouilleerd, de wagen doorzocht maar gelukkig hadden we toen niets bij. In Vught zag ik drie groepen: gevangenen met een groene driehoek, die hadden stiekum een varken geslacht of zaten in de zwarte handel; gevangenen met een rooie driehoek waren politieke gevangenen en dan waren er de joden met een gele jodenster. De behandeling was daar slecht. Ik heb met eigen ogen gezien hoe twee joden van die grote, zware rioolbuizen een eind weg moesten rollen. Dat ging alleen met de grootste inspanning. Als ze dan eindelijk tien meter verder waren, moesten ze die buis weer terugrollen. Er stond dan een SS-er met een zweep bij, die brulde dat die buis niet stil mocht liggen en: 'Schweinen!'. Het was echt afbeulen, ik heb het verschillende keren gezien."

Over het transport van de politieke gevangenen zegt hij verder: "Die moffen deden dat heel anders, met veel meer geweld en minder kans om te overleven. Bij ons ging het veel rustiger."

In Vught werden ook regelmatig mensen neergeschoten: "Een collega van me, Sjef Adriaansen, was in 1942 ondergedoken en naar Engeland gevlucht. In '43 werd hij gedropt, maar hij liep in de val. In de buurt van Tilburg werd hij opgepakt en een week later in Vught gefusilleerd. Dat gebeurde vrij regelmatig, dat hoorde je."

De vernietiging van de joden in Duitsland was bekend: "Behalve Vught was er nog een berucht kamp: Westerbork. In '42 begonnen de Duitsers die kampen leeg te halen en op transport te zetten naar Duitsland. Ook politieke gevangenen gingen mee. Wat in Duitsland gebeurde was bekend. Je wist ook hoe gevaarlijk het was om joden een schuiladres te geven. Een weduwe die dat toch deed, werd verlinkt. Een week later werd ze gefusilleerd... Politiek was ik niet zo bewust."

Vanuit Breda werden ze soms voor een tijd overgeplaatst naar een andere streek. Zo kwam m'n vader in Steenberghe terecht, een stadje in de buurt van Bergen op Zoom. Via een kleine haven kwamen daar schepen binnen met suikerbieten: "We moesten die controleren op papieren en onderduikers. Want de schippers werden als een vrij volk beschouwd, maar dat waren beste vrienden."

Ik heb nooit een ruim van binnen gezien. Op een dag kwam er een auto aanrijden met Duitse officieren. Ik dacht om ons te controleren, maar een week later kwam er een Duitse eenheid, die zich bij de sluis begon in te nestelen. Dat was in het begin heel vervelend, het was een groep van ongeveer 30 man, die ons de hele dag voor de voeten liep. Maar een groot gedeelte van die Duitsers bleken Armeniërs te zijn, Wit-Russen. Dat waren krijgsgevangenen die voor de keus gesteld waren om of tegen de muur gezet te worden of dienst te nemen in het Duitse leger. Met die Armeniërs kon ik wel goed opschieten, maar er zaten ook SS-ers tussen. Als we een praatje maakten en een van de Armeniërs deed onopvallend z'n duim omlaag, dan betekende dat dat er een SS-er aan kwam lopen. Soms kregen de Armeniërs van thuis halve liters rum toegestuurd, heel sterk spul. Die werden dan op een avond opengemaakt en dan moest ik meedrinken, dat was best gezellig. Er was ook een circus-artiest bij. Iedere zaterdag werd er dan een staalkabel gespannen en daarop ging hij allerlei capriolen maken." In deze tijd leerde hij m'n moeder kennen. Ze woonde op de Heensche Molen, in een winkeltje. Die winkel was een controlepost, waar ze hun dienstblad af moesten laten tekenen. Er stond daar altijd wel een bak koffie klaar...

In 1944 besloot men het politiecorps langzaam te liquideren: de agenten werden overal uitbesteed en overgeplaatst. De Geallieerden rukten langzaam maar zeker op: ze zaten al in België en Limburg. M'n vader werd overgeplaatst naar de gemeentepolitie in Venlo:

"Maar ik moest daar een kosthuis hebben. Dat duurde wel even want je moest eerts gecontroleerd worden wie je was, door de ondergrondse. Na een paar dagen kreeg ik genoeg adressen en ben ik bij een melkboer gaan zitten. Die woonde in Blerik, aan de andere kant van de rivier, daar ben ik een week of zes gebleven. Maar het vervelende was dat ik iedere keer over een brug heen moest die zwaar bewaakt werd door de Duitsers. Ik had een gruwelijke hekel om die Duitsers te groeten. Op een keer, op weg naar Venlo, stak ik de brug over en daar stond een onderofficier. Maar ik weigerde nu om te groeten en liep de brug af. Op het

einde stond een slager in de deuropening van z'n winkel te kijken en die waarschuwde me dat die Duitser zijn pistool op me gericht had, op m'n rug. Ik ben toen omgedraaid en heb toch nog gegroet. De volgende dag heb ik op het bureau gezegd dat ik deze dienst niet meer wilde en ben er toen vandoor gegaan. Van de melkboer kreeg ik een adres van de ondergrondse en daar heb ik me gemeld. Tot m'n grote verrassing was dat een vroegere overbuurman uit Weert, Timmermans. Hij was commandant van de ondergrondse en van hem kreeg ik een schuiladres. Maar hij waarschuwde me daar niet te lang te blijven omdat het al overbezet was. Het was een grote boerderij in Horst-Sevenum. Er zaten zo'n 40 onderduikers: piloten en allerlei nationaliteiten zoals Engelsen, Marokkanen, Fransen, Amerikanen. Ik ben er een dag geweest, toen kwam Timmermans me halen voor een ander adres. Veertien dagen later werd de boerderij omsingeld door SS-ers en met de grond gelijk gemaakt. Van Timmermans kreeg ik valse papieren, dit gebeurde ongeveer in augustus '44. Ik kwam nu in het dorp Leveroy terecht, weer op een boerderij, bij de familie Baatsen."

In dit gebied was de slag voor de bevrijding van Nederland in volle gang. Het dorp Meijel bijvoorbeeld wisselde wel vier van de Duitsers naar de Engelsen en andersom. De definitieve bevrijding was in zicht, maar op het laatste moment hadden ze m'n vader nog bijna te pakken:

"Op die boerderij leefden nog enkele onderduikers. Er was een wachtwoord afgesproken voor het geval er onraad was. Ze hadden daar twee waakhonden. Zodra de naam van één hond geroepen werd, betekende dat onraad, de andere was 'veilig'. Op een vrijdagmiddag om half drie hoorde ik ineens de naam 'onraad' roepen, maar ik zat middenin de boerderij en kon niet meer ongezien naar de hooischuur lopen, waar onze schuilplaats verborgen was. Ik was toen in een soort kleine bakkerij, samen met de knecht die eigenlijk ook een onderduiker was. Hij sprong toen boven op de verwarmingsoven waar hij achter op de kap rolde en moeilijk te zien was. Maar het was daar wel behoorlijk heet. Ik kon niets anders meer doen dan tevoorschijn komen...Het was iemand van de Veldgendarmeerie, dat waren gewone politiemensen die

wel hun werk deden maar verder weinig met de nazi's te maken hadden. 'Komm heraus', zei hij en vroeg om m'n papieren. We liepen naar het woonhuis waar de papieren lagen, de valse en de echte. Volgens m'n valse papieren zat ik op een landbouwschool. Onderweg zag ik hem naar m'n handen kijken en hij kon wel zien dat ik zeker geen boer was, dat kon ik dus eigenlijk niet volhouden. Ik liep naar de kast en pakte toen m'n echte papieren waarop stond dat ik politieman was. Hij keek heel verbaasd. Hoe kwam het dat ik hier zat? Ik legde hem uit dat deze familie goeie kennissen waren en ik hier op vakantie was. Maar dat ik door het oorlogsgeweld niet terug kon gaan naar m'n standplaats in Breda. Dat begreep hij wel en dat ik een politieman was, vond hij geweldig. 'Bleiben Sie ruhig hier', zei hij en schreef wat op in z'n notitieboekje. Over zijn schouder heen, zag ik dat dat gewoon wat krabbels waren, onleesbaar. Iedereen op de boerderij was later dolgelukkig dat het zo goed was afgelopen."

Enkele weken later braken de Engelsen door en werd het Zuiden van Nederland bevrijd. Van de familie kreeg hij een motor en een dag later kon hij zich melden bij z'n commandant in Breda. Hij was voor een tijd de chauffeur van de districtscommandant en bleef tot 1953 bij de verkeersgroep in Breda, waar ik als derde kind geboren werd. In '53 verhuisden we naar Steenberg.

L'in
1953/2

Zundert/Leiden, 17 januari 1983

Jos Everaers

* * * * *